

HOFJESKRANT

Nieuwsbrief van de Stichting Landelijk Hofjesberaad

nummer 42, najaar 2018

**NIEUWE DEELNEMER:
VAN OSTADEWONINGEN
DEN HAAG**

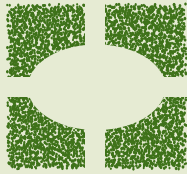

**BESTUURDERS-
BRAINSTORM IN
AMERSFOORT**

Verder in dit nummer: Van de Voorzitter • Verslag Voorjaarsbijeenkomst • Van Ostadewoningen, Den Haag • Hofjesnieuws • Reportage: Historische hofjes te koop: onrust onder huurders • Boekennieuws

MEDEDELINGEN VAN HET BESTUUR

LANDELIJK

HOFJESBERAAD

LANDELIJK HOFJESBERAAD

De Stichting Landelijk Hofjesberaad is bedacht op 8 april 1997 en daadwerkelijk opgericht op 4 juni 1997.

BESTUURSSAMENSTELLING:

H. van Eesteren, voorzitter (070-350 63 48)
J. H. Willemink, penningmeester (023-528 84 36)
Mw M.P.C. Gielink, secretaris (070-383 16 70)
Mw J.B. Baars-Goettsch, lid (035-887 77 93)
C.N.L.M. Regout, lid (035-543 17 32)

HOFJESKRANT

De Hofjeskrant is voor geïnteresseerden op aanvraag beschikbaar. Bestuursleden van de aangesloten hofjes krijgen de krant automatisch op hun huisadres. Op de website van het LHB is de Hofjeskrant ook te downloaden en/of te lezen.

SECRETARIAAT

STICHTING LANDELIJK HOFJESBERAAD

Vooruitgangstraat 167, 2032 RK Haarlem
Contactpersoon: Joke Slootheer
Het secretariaat is te bereiken ma-, di-, wo- en donderdag van 09.00 - 15.00 uur op 023 - 5400644
of via info@hofjesberaad.nl
www.hofjesberaad.nl

AANMELDING NIEUWE DEELNEMERS

Voor meer informatie over het Landelijk Hofjesberaad en/of de mogelijkheden voor aansluiting bij het beraad kunt u zich richten tot Joke Slootheer (secretariaat). Natuurlijk zijn wij ook zeer geïnteresseerd in uw reactie op de Hofjeskrant. Belt of mailt u gerust, ook als u een actieve bijdrage wilt leveren aan het werk van de stichting.

ADVERTEREN IN DE HOFJESKRANT?

Neem dan contact op met het secretariaat
info@hofjesberaad.nl

COLOFON

Uitgave van het Landelijk Hofjesberaad.
Verschijnt tweemaal per jaar: voorjaar en najaar
ISSN: 1872-5619

Redactie: Henk Looijesteijn
Vormgeving: Tekst in Vorm, Joke Slootheer
Foto's: Huib van Eesteren, Elizabeth Fathi,
Jeanne Kamerling-Onnes, Henk Looijesteijn,
Wim Oolders, Joke Slootheer, Piet Verhoeven
en Jan Willemink
Druk: Paswerk Grafisch, Cruquius

NAJAARSBIJENKOMST IN MARSUM

Op 3 november a.s. zal het Landelijk Hofjesberaad te gast zijn bij het Poptagasthuis in Marsum. U bent vanaf 10.15 van harte welkom op Heringastate, Slotleane 1 te Marsum. De najaarsvergadering is in de nabijgelegen Sint-Pontianuskerk; 's middags zal er een stadswandeling of een museumbezoek in Leeuwarden plaats vinden, gevolgd door een afsluitende borrel in het Paleis-Hotel Het Stadhoudelijk Hof.

HUISMEESTERBIJENKOMST IN HOORN

De huismeesterbijeenkomst is op donderdag 11 oktober a.s. in het Sint Pietershof, Hoorn. Een uitnodiging daarvoor is reeds verzonden.

Hofje De Bakenesserkamer te Haarlem.

Occohofje te Amsterdam.

VAN DE VOORZITTER

Na een prachtige zomer en hopelijk voor velen van u aangename vakantieperiode, gaan we weer met frisse moed aan de slag met onze gezamenlijke hobby, het besturen en in stand houden van onze mooie hofjes.

Ter voorbereiding op het nieuwe erfgoedbeleid is onder de titel Erfgoed Telt in het afgelopen jaar met veel partijen gesproken, waaronder het LHB. Op 22 juni is een beleidsbrief van de Minister van OC&W gepubliceerd. Belangrijke elementen van deze brief zijn een verlaging van de eigen bijdrage bij de SIM-regeling van 50 naar 40 procent en het samen met het culturele veld ontwikkelen van richtlijnen, zodat verduurzaming kan plaatsvinden, rekening houdend met erfgoedvoorwaarden. In dit kader starten in 2019 en 2020 projecten bij specifieke groepen monumenten, zoals kerken, agrarische gebouwen en hofjes! Op 4 september hebben wij op uitnodiging van het Ministerie van OC&W een gesprek gehad over verduurzaming van hofjes en hoe het Landelijk Hofjesberaad hierin ondersteund zou kunnen worden. Onderkend wordt dat verduurzaming van hofjes zowel bouwkundig als financieel een ingewikkelde opgave is. Als eerste stap is afgesproken een enquête te houden onder onze deelnemers, waarbij het Ministerie het LHB ondersteunt bij het opstellen van de vragen.

Het voornemen van een corporatie in Groningen om het Pepergasthuis te verkopen heeft veel aandacht gekregen in de media. Essentieel is dat de nieuwe eigenaar met respect omgaat met het monument en

serius rekening houdt met de belangen van de bewoners.

Begonnen is met de voorbereiding van deel 5 van de Hofjesreeks. Dit deel zal gaan over de voorlopers van wat wij nu hofjes noemen en de ontwikkelingen die daarop volgden. Het boek zal worden geschreven door mediëvist en emeritus-hoogleraar aan de RU Groningen, prof. dr. D.E.H. de Boer. Het streven is dat het boekje in het najaar van 2019 gereed is.

Van boekje 4 zijn ongeveer 325 van de oplage van 400 exemplaren verkocht. U kunt de boekjes via Joke Slootheer bestellen.

In vervolg op het geslaagde bezoek op 30 april en 1 mei van de voorzitter

Het Begijnhof te Breda.

van de Engelse Almshouse Association en de Chief executive van de Tiverton Almshouse Trust zijn wij met hen in gesprek over de mogelijkheid een internationaal hofjescongres te organiseren in Engeland.

Op initiatief van het hof De Armen de Poth is op zaterdag 23 juni voor de LHB-deelnemers een themadag 'Thuisgevoel in hofjes' georganiseerd. Het was een geslaagde bijeenkomst waaraan door vertegenwoordigers van 10 hofjes werd deelgenomen. Een evaluatie van de bijeenkomst zal worden voorgelegd aan het LHB-bestuur.

De voorjaarsvergadering op zaterdag 3 november in Marsum, waar we te gast zullen zijn bij het Popta-Gasthuis, belooft weer een interessante dag te worden. Een bezoek aan dit prachtige historisch erfgoed en de culturele hoofdstad Leeuwarden is zeer de moeite waard.

De voorjaarsvergadering zal plaatsvinden op zaterdag 14 april 2019 in Breda, waar wij te gast zullen zijn bij het Begijnhof.

Huib van Eesteren

Het historische interieur van de Oud-Katholieke Kerk te Delft.

VERSLAG VOORJAARSBIJEENKOMST

Zaterdag 14 april was het Landelijk Hofjesberaad te gast bij de Delftse deelnemers het Klauwshofje en het Hofje van Almonde. De bijeenkomst vond plaats in de sfeervolle Oud-Katholieke Kerk aan het Bagijnhof, een rustig stukje Delft waar de kerk ooit het centrum was van het katholieke geloofsleven in Delft. De opkomst was overweldigend, met honderd vertegenwoordigers van 41 hofjes. Omdat er niet meer dan honderd mensen in de kerk konden, was er zelfs een wachtlijst.

Guus Schilte van het Hofje van Almonde, twee jaar geleden als 100ste deelnemer toetgetreden, heette de aanwezigen welkom namens de organiserende hofjes waarna burgemeester Marja van Bijsterveldt-Vliegenthart de aanwezigen welkom heette in Delft en over het heden en verleden van de stad vertelde.

Vervolgens vertelde Govert Verstappen, secretaris van de Oud-katholieke parochie, over de bijzondere geschiedenis van de kerk, die haar huidige vorm kreeg in de 18de eeuw. De kerk beschikt nog over vele kunstschaten, zoals het altaarstuk, het tabernakel en een bijzonder kazuifel dat nog is gedragen door de bekende katholieke pastoor en dichter Jan Baptist Stalpart

van der Wiele (1579-1630), die het katholieke geloofsleven in Delft diepgaand beïnvloedde.

Na deze inleidingen begon de huishoudelijke vergadering, waarbij onder andere onder de aandacht werd gebracht dat het aantal deelnemers weer was gestegen. Eind 2017 waren er 102 hofjes aangesloten. Inmiddels zijn dit er 106. Het totaal

Guus Schilte.

De burgemeester.

Govert Verstappen.

Vibeke Kingma.

aantal woningen van de aangesloten hofjes bedroeg 2800 woningen in 2017 en meer dan 3000 in 2018. De cijfers laten over 2017 weer een positief resultaat zien, al blijft het jammer dat er bijna geen rentevergoeding meer is. Penningmeester Jan Willeminck deed tevens verslag van de verdere bemoeienis van het LHB-bestuur met betrekking tot duurzaam erfgoedbeleid, zoals reeds aangekondigd op de vorige najaarsbijeenkomst. Hij deed verslag van enkele bijeenkomsten, en hofje In den Groenen Tuin, waar hij in het bestuur zit, zal op termijn een duurzaamheidsonderzoek laten uitvoeren.

Vervolgens werd het vierde deel van de Hofjesreeks gepresenteerd, *Traditie in beweging. Nederlandse hofjes in de periode 1800-1940*. De schrijfster, historicus Vibeke Kingma, vertelde over de totstandkoming en inhoud van dit deel, dat enerzijds de geschiedenis van het historische hofje in deze tijd beschrijft en anderzijds de opkomst van de sociale woningbouw uit de doeken doet. Terwijl het aantal nieuwe hofjes speciaal voor ouderen gebouwd geleidelijk aan afnam, gingen filantropen in plaats daarvan samenwerken in

Jeroen Geurst.

woningbouwverenigingen met een sociaal doel. Na deze interessante inleiding overhandigde voorzitter Huib van Eesteren het eerste exemplaar aan jonkheer Germain Sandberg van Oudshoorn, voogd van het Poptagasthuis te Marsum en voorzitter van het aan het gasthuis verbonden Herbert Duintjerfonds. Het fonds heeft de uitgave van Hofjesreeks 4 mogelijk gemaakt. Emeritus professor middeleeuwse geschiedenis Dick de Boer is inmiddels bereid gevonden om het vijfde deel te gaan schrijven, dat de oorsprong van het hofje in de middeleeuwen zal behandelen.

Na de boekpresentatie volgde nog een presentatie door architect Jeroen Geurst over de bouw van twee moderne hofjes, het project Schuttershof in Delft en Le Medi, een Rotterdams hof, gebouwd op initiatief van een ondernemer van Marokkaanse afkomst. Bij beide hofjes is de typologie van een hofje als uitgangspunt genomen: een poort, ommuring en een binnenplein, waardoor een zogenaamde *gated community* (een beschermd woonmilieu) ontstaat. Le Medi is geïnspireerd op het Alhambra. Het hofje als woonvorm is kortom nog steeds zeer actueel, zij het aangepast aan

Gonda Koster.

deze tijd. Tenslotte volgde nog een presentatie door Gonda Koster van het hofje van Willem van Heijthuijsen over het stripboekproject dat dit hofje uitvoert, waarover elders in deze Hofjeskrant meer.

Na deze presentaties werd de voorzitters van het Hofje van Almonde en het Klauwshofje het LHB-steentje en de bijbehorende oorkonde aangeboden als dank voor de gastvrije ontvangst, die werd voortgezet met een smakelijke lunch. Het middagprogramma was gewijd aan bezoeken aan de Delftse hofjes onder deskundige begeleiding van Delftse stadsgidsen. Het Hofje van Almonde, het Hofje van Gratie, het Hofje van Pauw en het Klauwshofje werden daarbij aangedaan. Gelukkig was het zeer mooi weer, zodat het zeer fraaie en gezellige Delft zich van haar beste kant kon laten zien. De voorjaarsbijeenkomst werd tenslotte afgesloten met een borrel in restaurant Van der Dussen, dat zich in een hoek van het Bagijnhof bevindt.

De notulen van de Voorjaarsvergadering zijn de deelnemers inmiddels toegestuurd. Meer foto's van de bijeenkomst vindt u op www.hofjesberaad.nl.

Het indrukwekkende poortgebouw met regentenkamer van het Hofje van Pauw.

Het Hofje van Almonde.

Gluren bij de burenen: van het Hofje van Pauw naar het Hofje van Gratie.

STICHTING TOT HET VERSCHAFFEN VAN WONINGEN AAN MINVERMOGENDEN, DEN HAAG

In de roemruchte Haagse Schilderswijk staat een opmerkelijk wijkje, besloten als een hofje maar groter van opzet, een prachtig voorbeeld van 19de-eeuwse sociale woningbouw. Bekend als de Van Ostadewoningen is dit 'stadje in de stad' nog altijd een zelfstandige woningstichting. Het is in 1884 opgericht door een aantal vooraanstaande joodse Hagenaars, op initiatief van de daadkrachtige joodse ondernemer en politicus Jacob Simons (1845-1921), die hoopte zo betere huisvesting te scheppen voor arme joodse Hagenezen. Aanvankelijk was de bestuursvorm die van een woningbouwvereniging, maar sinds 1996 is het een stichting.

Het oudste deel van het complex werd om niet ontworpen door de katholieke architect Willem Bernhard van Liefland (1857-1919), vriend van Simons, die in Den Haag ook het Hofje van Hoogelande en de uitbreiding van het Hofje van Nieuwkoop bouwde. Zijn ontwerp bevatte de voor hem karakteristieke neorenaissance bouwstijl, met onder andere trapgeveltjes en een torentje. Tot 1897 werd het wijkje nog twee keer uitgebreid, totdat het ruim 200 woningen telde. Hoewel in eerste instantie bedoeld

voor joodse Hagenezen, bleek dat die het te ver vonden van de synagogen en koojsere winkels in de binnenstad, zodat de bevolking al gauw gemengd was en er juist veel niet-joden kwamen wonen. De joodse signatuur van de stichting is echter altijd behouden gebleven: alleen tijdens de Tweede Wereldoorlog moesten joodse bestuurders het veld ruimen, maar na de oorlog keerden zij weer terug in het bestuur. Tot 1941 zat er altijd een Simons in het bestuur, een zoon en een kleinzoon van Jacob Simons.

Het complex werd twee keer gerestau-

reerd, maar in 1977 besloot de Haagse gemeenteraad dat de Van Ostadewoningen moesten worden afgebroken omdat de woningen niet meer bewoonbaar werden geacht. Bestuur en bewoners voelden daar niets voor, en verzetten zich jarenlang, totdat de gemeenteraad in 1982 het besluit weer introk. De Van Ostadewoningen werden tot monument verklaard en grootscheeps gerenoveerd. In 1988 was het wijkje weer in oude glorie hersteld, tot veel genoegen van de bewoners. Onder andere was het torentje, dat in de Tweede Wereldoorlog was afgebroken, in een ietwat andere vorm teruggebracht.

Door zijn besloten opzet zijn de Van Ostadewoningen een oase van rust in de levendige Schilderswijk, en kennen de bewoners een sterk buurtgevoel, met een eigen buurtapp en een facebookpagina. Er heerst nog altijd een sterke sociale controle en betrokkenheid bij het buurtje. In Vrij Nederland verscheen op 28 mei 2018 een boeiend artikel over het leven in dit bijzondere wijkje, met interviews met de bewoners, dat men online kan lezen: <https://www.vn.nl/schilderswijk-enclave-reportage/>.

HOFJESNIEUWS

DE HOFJES VAN RICHMOND-UPON-THAMES

Van links naar rechts, Juliet Ames-Lewis, directeur van The Richmond Charities; de locoburgemeester; Anthony De Ritter, directeur van de Almshouse Association; fotografie Chantal Richards.

Geanimeerde nazit in Saint Francis Chapel.

Op een, zoals het Engeland betaamt, tamelijk regenachtige maandag 12 maart werd in de Saint Francis Chapel van de Hickey's Almshouses in Richmond een bijzonder fotoboek ten doop gehouden: *Community Life in Richmond's Almshouses*.

De Britse fotografe Chantal Richards heeft, in samenwerking met The Richmond Charities, de organisatie die alle hofjes in Richmond beheert, een fotoboek gemaakt over de hofjes en vooral de bewoners, die ze gedurende een jaar heeft geportretteerd en geïnterviewd. Historicus Henk Looijesteijn was door haar benaderd voor een hoofdstuk over de geschiedenis van de hofjes te Richmond. De boekpresentatie werd begeleid door voordrachten van Looijesteijn, Anthony De Ritter, directeur van de Almshouse Association, en Chantal Richards zelf. De Ritter hield een tamelijk politiek getoonzet verhaal met kritiek op de Engelse regering – wat dat betreft was het jammer dat het Toryparlementslicd voor

Richmond het te elfder ure moest laten afweten vanwege Brexitperikelen. Opvallend is dat de hofjes in Richmond nog altijd een sterk sociaal doel hebben: de Engelse welvaartsstaat is veel minder krachtig dan de Nederlandse, en voor veel hofjesbewoners in Engeland is wonen in een hofje echt een noodzaak, zo blijkt ook duidelijk uit de interviews in *Community Life*.

Wel aanwezig bij de presentatie was de in vol ornaat aanwezige locoburgemeester van Richmond, gekleed in een prachtig traditioneel gewaad. Eén van de bestuursleden van de Richmond Charities was dan weer de Anglicaanse predikante van Richmond, een musicologe van Nederlandse herkomst, een voorbeeld van hoe traditie en modernisering altijd hand in hand gaan in Engeland. Ook de hofjestradië is nog altijd springlevend in Engeland, zoals ook bleek uit plannen van de Richmond Charities om waar mogelijk het aantal woningen uit te breiden.

HOFJE VAN HEIJTHUIJSEN SCHRIJFT STRIPGESCHIEDENIS

Omdat de laatste jaren de instandhouding van hofjes onder politieke en economische druk staat, kwam het regentencollege van het Haarlemse Hofje van Heijthuijsen met het idee om de bekendheid van het fenomeen hofje binnen en buiten Haarlem te vergroten en zo goodwill te scheppen voor de liefdadigheidstraditie en het belang van het historisch erfgoed. Het college besloot daarom een stripboek te wijden aan de stichter van het hofje, lakenkoopman Willem van Heijthuijsen (c. 1590-1650), en verleende de opdracht tot het tekenen van de strip aan striptekenaar Eric Coolen, terwijl Eva Maria de Wit werd aangehouden als scenarioschrijfster. Het verhaal bevat feit en fictie, beweegt zich van Weert naar Haarlem en van Haarlem naar Harlem, New York, en heeft onder andere het veelbewogen liefdesleven van Willem tot onderwerp. Het stripgedeelte is aangevuld met een aantal hoofdstukken met achtergrondinformatie over Willem van Heijthuijsen. Het is de eerste keer dat een hofje een stripboek uitbrengt, als educatief hulpmiddel en als visitekaartje van het hofjeswezen.

Op 18 mei 2018 werd het stripboek gepresenteerd in Hart, het gebouw van het vroegere doopsgezinde weeshuis van Haarlem, in aanwezigheid van tal van Haarlemse hofjesregenten en bewoners. Historicus Henk Loojesteijn hield een korte voordracht over Willem van Heijthuijsen als hofjesstichter en het hoe en waarom van zijn stichting, voor zover dat is te achterhalen. Daarna werd het eerste exemplaar aangeboden aan Jack van der Hoek, gedeputeerde van de provincie Noord-Holland met onder andere cultuur in zijn portefeuille.

Gonda Koster overhandigt Jack van der Hoek het eerste exemplaar.

De door violiste Suzanne Groot met muziek omlijste presentatie was tevens de aftrap van een tentoonstelling (van 18 mei tot en met 10 juni 2018) over het hofje en zijn stichter in het achterliggende gebouw van het Noord-Hollands Archief, waar het testament van Willem van Heijthuijsen en het kasboek van de eerste regenten werd tentoongesteld. Na afloop was er een geanimeerde borrel in het Hart Café.

Voor nadere informatie over het boek en het bestellen ervan kunt u terecht op de website www.willemvanheijthuijsen.nl. Ook nummer 34 van de Haarlemse Hofjeskrant was geheel gewijd aan Willem en zijn stripboek, en kan hier worden gedownload: http://www.haarlemse-hofjeskrant.nl/assets/Haarlemse_Hofjeskrant34.pdf.

De medewerkers aan het boek en de presentatie poseren met het eindresultaat.

VIERHONDERD JAAR REGENTENCOLLEGE SINT PIETERSHOF TE HOORN

Op 7 juni 2018 werd in Hoorn gevierd dat de vroedschap van de stad Hoorn in het jaar 1618 de eerste regenten van het Sint Pietershof benoemden. Vier eeuwen later wordt het hof nog altijd bestuurd door regenten, die tegenwoordig worden benoemd door het college van Burgemeester en Wethouders van de gemeente Hoorn. Op de herdenkingsbijeenkomst werden lezingen gegeven door directeur Ad Geerdink van het Westfries Museum en de voorzitter van het College van regenten, de heer Hans Regter, die al sinds 1988 deel uitmaakt van het college. Beide heren combineerden in hun voordracht de geschiedenis van Hoorn met die van het Sint Pietershof en haar regenten. De bijeenkomst werd afgesloten met de onthulling van de gerestaureerde windvaan in de tuin van het Pietershof door burgemeester Jan Nieuwenburg, en een borrel en goed verzorgd buffet in één van de galerijen van het hof.

LEIDSE HOFJESCONCERTEN

Tijdens het Pinksterweekend (19 en 20 mei 2018) werd voor de tiende keer de Leidse Hofjesconcerten georganiseerd. Onder prachtige weeromstandigheden vonden door de hele Leidse binnenstad optredens plaats, waaronder vanzelfsprekend een flink aantal in hofjes. De muziek varieerde van klassiek tot jazz en volksmuziek. Overal in de Leidse binnenstad konden muzikelliefhebbers tegenkomen, die gewapend met het uitgebreide programmaboekje van concert naar concert liepen. Ik kijk nu al weer uit naar de elfde editie.

Huib van Eesteren

BEZOEK UIT HET VERENIGD KONINKRIJK

Van links naar rechts: Elizabeth Fathi, Jenny Pannell, Huib van Eesteren en Daan van den Briel.

Op 30 april en 1 mei 2018 brachten, door bemiddeling van Willemijn Wilms Floet, de Engelse dames Elizabeth (Liz) Fathi en Jenny Pannell een werkbezoek aan het Landelijk Hofjesberaad. Liz is de directeur van de Tiverton Trust, een groot hofje in Tiverton (Devon) met meer dan 60 woningen en Jenny is consultant op het gebied van wonen en ondersteunt en adviseert exploitanten van Engelse hofjes met het bereiken van hun doelstelling. Liz is daarnaast ook de nieuwe directeur van de Almshouse Association (AA) (zie <https://www.almshouses.org>).

De AA heeft meer dan 1600 deelnemers die tezamen meer dan 30.000 wooneen-

heden bezitten. Ongeveer 25 procent van de deelnemers beschikt over een (parttime) huismeester. De meeste Engelse hofjes zijn kleiner dan 10 woningen, maar er zijn ook enkele zeer grote hofjescomplexen. Dit maakt het lastig goede en gepaste informatie te geven, vanwege de grote verschillen in de exploitatie van deze hofjes: een aandachtspunt voor de AA in de komende jaren.

In de laatste jaren is een behoorlijk aantal kleinere hofjes gefuseerd, om samen financieel sterker te kunnen staan.

Met beide dames bezochten Huib, Willemijn en ik hofjes in Haarlem, Den Haag, Amersfoort en Amsterdam. Ook was er een gesprek met een delegatie van het LHB-bestuur.

Gebleken is dat onze problemen voor een groot deel overeenkomen, maar dat de regelgeving in het Verenigd Koninkrijk vele malen strakker is dan hier in Nederland. Liz en Jenny waren onder andere zeer geïnteresseerd in de wijze van de totstandkoming van huurprijzen, hoe onze subsidiestromen lopen, de werkwijze, bevoegdheden en werktijden van huismeesters, en welke speciale activiteiten in Nederland worden ondernomen, onder andere ter voorkoming van eenzaamheid. Ook allerlei andere hofjeszaken zijn aan de orde gekomen.

Wij kijken terug op een druk bezet maar ook een zeer levendig en geslaagd bezoek. Het is zeker te verwachten dat de contacten zullen worden voortgezet.

Daan van den Briel

Van Brants Rus Hofje.

Hofje De Armen de Poth.

BEELDEN IN HET HOFJE VAN NIEUWKOOP

In de tuin van het Hofje van Nieuwkoop in Den Haag worden net als voorgaande jaren weer een aantal beelden ten toon gesteld. Op 1 september werd de tentoonstelling geopend door de beroemde Haagse Wieteke van Dort, die daarbij een paar korte gedichten voordroeg. Secretaris Kees Wagenaar verwelkomde de aanwezigen. Na de openingsplechtigheid konden de beelden in de tuin worden bezichtigd en werd er een borrel aangeboden in de gerenoveerde regentenkamer – of liever regentenzaal - van het hofje. Sinds 1 april 2018 is het regentenhuis ook bekend als het Speelhuys. Zo noemde de oprichter van het hofje zijn tuinhuis aan het eind van de Prinsegracht. Het bestuur heeft besloten om deze historische en sfeervolle regentenkamer open te stellen voor kleinschalige culturele activiteiten. De ruimte biedt in een intieme huiskamersetting een podium voor theater, muziek, film en literatuur. Het is ook te huur voor uw eigen voorstelling, receptie, lezing, presentatie of vergadering. De programmering en catering zal in handen worden gegeven van een pachter. De tentoonstelling is nog te bezichtigen tot 14 oktober.

BESTUURDERSBRAINSTORM IN AMERSFOORT

Op 23 juni 2018 waren 16 hofjesbestuurders van tien hofjes uit Amsterdam, Den Haag, Groningen en Haarlem te gast bij Armen de Poth in Amersfoort voor de themaworkshop 'Thuisgevoel in hofjes'. De dag werd begeleid door kunstenaar en bakker Peik Suyling en stadspycholoog Sander van der Ham.

In het onderzoek dat zij in de jaren 2012 en 2013 deden naar het 'geheim van het hofje' hadden zij 'thuisgevoel' als één van de voornaamste bestanddelen aangemerkt. Thuisgevoel bestaat uit vier bouwstenen. Ten eerste, plek: iedereen heeft een eigen plek nodig om zich thuis te voelen, die positieve herinneringen en associaties oproept en een bepaalde mate van controle biedt. Dat leidt tot eigenaarschap en daarmee ook trots en zorg voor de plek. Ten tweede, mens en netwerk; het is belangrijk dat men mensen om zich heen heeft, vrienden of kennissen. Iemand die zich thuis voelt heeft ook het gevoel ergens bij te horen. Ten derde, routines en rituelen: individuele en gezamenlijke activiteiten zijn ook belangrijk, want die verbinden plekken en netwerken aan elkaar. Een binnentuin in het hof kan een plek worden om een praatje te maken voor de deur. Ten vierde, organisatie: thuisgevoel is veranderlijk. Met het verhuizen van mensen uit het hof of met veranderende sociale verhoudingen, verandert het thuisgevoel mee. Om een plek toch gezond te houden is een bepaalde vorm van organisatie nodig. In hofjes werkt de structuur van een binnenmoeder of binnenvader en bestuurders/regenten vaak heel goed.

Deze vier bouwstenen vormden de basis voor 'de hofjesworkshop'. Na een korte introductie over De Armen de Poth en het thema werd als aanloop voor het bakken in de historische oven samen brood gekneed. Voor en na de lunch met het inmiddels gebakken brood verdeelde de groep zich in tweeën onder begeleiding van Peik en Sander. Iedereen werd gevraagd een mindmap te maken van wat men nodig heeft om zich ergens thuis te voelen. Daarna werd

Regenten bakken brood onder begeleiding van bakker Peik Suyling.

de stap gemaakt naar het gedeelde thuisgevoel. De groep werd een fictief hofje en de vraag die op tafel lag was: wat hebben jullie als hofbewoners nodig om je samen thuis te voelen? Men dacht bijvoorbeeld aan de aanwezigheid in een hoftuin van een boekenkast, een picknicktafel en een oude eik als plek waar conflicten kunnen worden uitgesproken.

Beide groepen vertoonden in hun conclusies veel overlap, want naast het willen scheppen van een thuisgevoel bleken de aanwezigen veel behoefte te hebben aan nadere reflectie op het besturen van een hofje. Een viertal punten kwam daaruit voort.

Ten eerste, meer uitwisseling van ervaringen: er is veel behoefte om met elkaar te kunnen meedenken over principiële en praktische uitdagingen in de hofjes, bijvoorbeeld door een whatsappgroep te starten om eenvoudig contact te onderhouden en elkaars zienswijze te kunnen vragen bij uiteenlopende situaties, zodat men kan leren hoe in andere hofjes daarmee wordt omgegaan.

Ten tweede, het opzetten van een uitwisseling rond vraagstukken: wellicht kan men elkaar in de toekomst ook in andere hofjes ontmoeten, rondom andere thema's. Alle hofjes kunnen een rol spelen in een gezamenlijke programmering van uitwisselingsbezoeken, aanvullend op de half-

jaarlijkse bijeenkomsten van het Landelijk Hofjesberaad.

Ten derde, het idee van een traineeprogramma voor het regentschap: om een nieuwe generatie bestuurders te kweken zouden jonge mensen mee kunnen lopen met zittende regenten, als een soort trainee-programma.

Ten vierde, een zoektocht naar de betekenis van het hofje voor de buitenwereld: het hofje in vorm, in verhaal en als plek kan een belangrijke rol spelen voor de maatschappij. Het erfgoed van hofjes in Nederland is rijk en van indrukwekkende staat. De vraag kan worden gesteld wat de rol is van hofjes in de veranderende maatschappij van vandaag. Kunnen hofjes, en heel specifiek regenten, een brug vormen naar partners en vraagstukken in de maatschappij? De zoektocht naar de waarde en impact van hofjes in de moderne maatschappij is meer dan de moeite waard om te onderzoeken.

De workshop draaide dan wel om thuisgevoel, maar duidelijk bleek dat er onder veel hofjesbestuurders ook andere belangwekkende vragen leven. Stof te over voor overdenking zo blijkt.

Bewerkt naar het verslag van Peik Suyling & Sander van der Ham, dat op te vragen is bij Diederick van de Wall Bake, dvdwb@kpnmail.nl.

Bestuurders en bewoners tussen de bloembollen.

ZILVEREN REGENTSCHAP IN HOFJE IN DEN GROENEN TUIN

Een regentenportret.

Op 21 april 2018 vierde het Haarlemse hofje In Den Groenen Tuin het zilveren regentschap van Bert van Apeldoorn, met een bezoek van hofjesbestuurders en bewoners aan de pachtboerderijen van het hofje. Met een bus en 15 van de 17 bewoners trok het bestuur langs de pachthoven.

Het was de eerste keer in vier eeuwen dat de hofdames op bezoek gingen bij de pachters, en voor het bestuur – die bijvoorbeeld als rentmeester al tientallen jaren een band hebben met de pachters – een mooie manier om de hofdames en de pachters met elkaar in contact te brengen en meteen een uitje te hebben. Het was een prachtige dag om de fraai bloeiende bollenvelden rond het tweetal pachthoven van het hofje in De Zilk, een dorp in de Bloembollenstreek, te bezoeken. De ene pachter is bollenkweker en de andere pachter is melkveehouder, zodat de dames een goede indruk kreeg van de stand van zaken in agrarisch Nederland. Het was corso in De Zilk, zodat de bus door een haag van toeschouwers reed, naar wie de hofdames vrolijk zwaaiden.

Na De Zilk reed de bus naar de pachter van het hofje in het Werelderfgoed de Beemsterpolder, waar hofdames en pachters die avond te gast waren in brasserie het Heerenhuis in Middenbeemster. Daar werd Bert van Apeldoorn, jurist en al een kwart eeuw regent, in het zonnetje gezet. Hij werd toegezongen door de hofdames en kreeg van hen een bandhanddoek met opdruk vervaardigd door de Haarlemse striptekenaar en kunstenaar Eric Coolen. Hij kreeg verder boeken over de voetballers Johan Neeskens en Johan Cruijff, en een eveneens door Eric Coolen gemaakt regentenportret. Het bestuur wil de pachters wat meer betrekken bij het hofleven, en hen voortaan ook uitnodigen voor evenementen als de jaarlijkse barbecue.

EEN PEERTJE VAN SPINOZA

Verslaggever Tal Sarid van het populaire radioprogramma Vroege Vogels bezoekt bijzondere oude bomen, en op zondag 29 april 2018 was het de beurt aan de befaamde juttepeer van het Haagse Heilige Geesthofje. Boomdeskundige Wim Brinkerink en regent Peter Jansen Schoonhoven werden geïnterviewd over de ruim 370 jaar oude boom. Het is goed mogelijk dat de filosoof Spinoza, een buurtgenoot van het hofje, ooit een peer van de boom heeft gegeten, zo stelden Brinkerink en Jansen Schoonhoven vast. Wie het interview heeft gemist, kan het af luisteren via deze link. Het item is te vinden tussen minuut 44.54 en minuut 51.41: <https://vroegevogels.bnnvara.nl/media/384213>. Meer achtergrondinformatie vindt u hier: <https://vroegevogels.bnnvara.nl/nieuws/de-perenboom-van-spinoza>.

BRIELS HOFJE ONDER DE AANDACHT

Op uitnodiging van Erfgoedhuis Zuid-Holland schreef historicus Henk Looijesteijn voor de website www.geschiedenisvanzuidholland.nl een stuk over een bijzonder hofje, het Asyl voor Oude en Gebrekkige Zeelieden te Brielle. Het Zeemansasyl – nog geen lid van het LHB – is een betrekkelijk jong hofje, gesticht als nationaal monument in de jaren 1872-

1875. De bijzondere ontstaansgeschiedenis van het hofje – alleen mogelijk door een zeer gulle gift van de bekende 19de-eeuwse kunstenaar Alexander Ver Huell (1822-1897) is onderwerp van het op 20 augustus op de website geplaatste stuk: <https://www.geschiedenisvanzuidholland.nl/verhalen/een-zuid-hollands-hofje-als-vrijheidsmonument>.

NIEUWE WEBSITE EVA VAN HOOGEVEENHOFJE

Recent is de website van het Eva van Hoogeveenhof in Leiden gelanceerd. Behalve op Wikipedia is tegenwoordig steeds meer informatie over de Nederlandse hofjes te vinden op het internet, via hofjeswebsites. U kunt een kijkje nemen op www.evavanhoogeveenhof.nl en misschien raakt u geïnspireerd voor een eigen website. Indien u belangstelling hebt en informatie zou willen ontvangen over wat er bij komt kijken kunt u contact opnemen met regentes bewonerszaken Annemarie de Vries-Termijtelen, via evavanhoogeveenhof@gmail.com.

AMSTERDAMS HOFJESBERAAD

Op 5 juni 2018 kwamen vertegenwoordigers van zes Amsterdamse hofjes bijeen in de gemeenschapsruimte van het Rijpenhofje voor het jaarlijkse Amsterdamse beraad. Te gast was dit keer Frans van der Avert, directeur van Amsterdam Marketing, de organisatie die zich sinds 2013 bezig houdt met de promotie van Amsterdam en omgeving – de metropool tussen Alkmaar, Lelystad, Zandvoort en Lisse aldus Van der Avert. Amsterdamse hofjes ondervinden soms ook grote aanloop van toeristen, dus het was een goed idee om uitgelegd te krijgen wat Amsterdam Marketing doet en hoe dat omgaat met de toeristenstromen. Van der Avert vertelde dat Amsterdam Marketing er niet alleen is voor de toeristen, maar ook voor de bewoners – zo organiseert het ook de Uitmarkt en brengt het de Uitkrant uit. Men wil meer aan cultuurpromotie doen – zoals voor het Rembrandtjaar 2019 – en de uitwassen van het massatoerisme, zoals koetsjes en segways, zoveel mogelijk tegengaan. Veel Amsterdamse hofjes houden de poorten gesloten voor bezoekers om de leefbaarheid van de hofjes te kunnen waarborgen en omdat de monumentale gebouwen zorg nodig hebben, maar tijdens de bijeenkomst werd wel geopperd misschien eens een Amsterdamse hofjesdag te organiseren, naar het voorbeeld van de zeer succesvolle grachtentuinendagen.

Verscholen in het groen: de Breyerskameren in Utrecht.

REPORTAGE:

HISTORISCHE HOFJES TE KOOP: ONRUST ONDER HUURDERS

Op het moment van schrijven verkoopt woningcorporatie Lefier in Groningen het Pepergasthuis aan een nog onbekende partij. Een maand geleden hebben woningcorporaties Mitros en De Alliantie monumentenorganisatie Stadsherstel Midden-Nederland verkocht aan de Woerdense particuliere vastgoedbelegger MHM Onroerend Goed, een familiebedrijf gespecialiseerd in monumentale gebouwen.

Onder de 152 monumenten in Utrecht en Amersfoort die worden beheerd door Stadsherstel Midden-Nederland zijn ook een aantal Utrechtse hofjes: het hofje van de Eleëmosynae van Oudmunster aan de Wolter Heukelslaan, de Breyerskameren, de Gronsveltkameren en het voormalige arbeidershofje Hofje van Veelo. Lefier was geen deelnemer aan het Landelijk Hofjesberaad, maar Stadsherstel Midden-Nederland wel. Daarmee is het de tweede keer dat hofjes die aangesloten zijn bij het LHB van een stichting of fonds overgaan naar een particuliere eigenaar, nadat eerder al het Essenhofje in Haarlem was verkocht aan ondernemer Wybren van Haga, inmiddels een bekend Tweedekamerlid.

De verkopen nu vloeien voort uit de

Woningwet van 2015, die heeft bepaald dat het beheren van monumenten niet meer tot de kerntaak van de woningcorporaties behoort. De hoge kosten van het onderhoud zouden niet moeten worden opgebracht door de huurders met lage inkomens, zo stelden Mitros en De Alliantie in juli 2017. Lefier, eigenaar van het Pepergasthuis sinds 1989, verkoopt naar eigen zeggen met pijn in het hart, maar kan de hoge onderhoudskosten niet meer opbrengen.

De verkopen hebben tot veel onrust onder huurders geleid, zijn aan de orde gesteld in de Utrechtse en Groningse gemeenteraden, onderwerp geweest van schriftelijke kamervragen, en hebben aandacht gekregen van diverse media. De hamvraag is immers: als deze historische hofjes, vaak nog altijd met een sociale huur, worden verkocht aan particulieren, wie waarborgt dan dat de

huur niet wordt verhoogd en betaalbaar blijft voor mensen met een smalle beurs? En zouden huurverhogingen er niet toe leiden dat de binnensteden weer een graadje exclusiever worden, en zo de groeiende ongelijkheid in de hand werken?

Hoewel de gemeentes van Utrecht en Groningen niet in staat zijn om de verkoop tegen te houden – als de politieke wil er al zou zijn – hebben beide gemeentes aan de verkopende en kopende partijen wel beperkende voorwaarden opgelegd. In Utrecht mogen de verkochte monumenten de eerste tien jaar niet worden doorverkocht zonder gemeentelijke toestemming, en 135 van de 225 woningen blijven sociale huur. Lefier meldde op 27 augustus dat de corporatie wil dat het Pepergasthuis een sociale functie houdt; de gemeente Groningen heeft een *gentlemen's agreement* afgesloten die

inhoudt dat het hofje toegankelijk moet blijven voor bezoekers, de helft van de woningen sociale huur moet blijven en dat de nieuwe eigenaar het monument goed onderhoudt. Men bezweert zowel in Utrecht als Groningen dat de huurcontracten die er zijn zullen worden gerespecteerd.

Niettemin blijven de bewoners argwanend. De bewoners van het Pepergasthuis klagen over achterstallig onderhoud en zien dat sommige huisjes al lange tijd leeg staan. De huurdersvereniging van de Utrechtse monumenten merkt op dat beloofd was dat Stadsherstel Midden-Nederland niet zou worden verkocht aan een partij die als verdienmodel uitponden heeft, het verkopen van leegstaande huurwoningen. MHM Onroerend Goed doet echter wel degelijk aan uitponden, aldus de huurdersvereniging.

Opmerkelijk is dat Stadsherstel Midden-Nederland, opgericht in 1971, nu een onroerendgoedwaarde heeft van 100 miljoen euro. Het Pepergasthuis heeft een WOZ-waarde van drie miljoen euro. Al deze monumentale complexen zijn destijds, toen de binnensteden aanmerkelijk minder populair als woonplek waren, vaak voor een appel en een ei verworven. Volgens kenners als emeritus hoogleraar restauratie en transformatie Paul Meurs en voorzitter van de Federatie Instandhouding Monumenten (FIM) Leo Endedijk maakt de verkoop naar marktprijzen de exploitatie van deze complexen niet sluitend als er alleen sociale huur wordt gevraagd. Men kan daaruit concluderen dat op zijn minst huurverho-

Put en kapel van het Pepergasthuis te Groningen.

De Gronsveltkameren te Utrecht.

gingen op termijn te verwachten vallen, als zittende bewoners vertrekken.

Het is hiermee niet gezegd dat particuliere eigenaars het karakter van een hofje als sociale woonplek niet evenzeer kunnen waarderen als woningcorporaties. MHM Onroerend Goed zal Stadsherstel Midden-Nederland opvolgen als deelnemer aan het Landelijk Hofjesberaad, net zoals het bedrijf van Wybren van Haga dat heeft gedaan. Zoals LHB-voorzitter Huib van Eesteren zegt in het *Nederlands Dagblad* van 25 augustus 2018, ook particuliere eigenaren moeten zich houden aan de regels met betrekking tot het onderhoud van monumenten en het huurrecht. Wel is het zo dat particuliere eigenaren de huren kunnen verhogen, soms aanzienlijk als zittende bewoners vertrekken. De LHB-voorzitter is ook niet bang dat particuliere eigenaars het hofjeskarakter zullen aantasten: de woonbestemming kan niet zomaar worden gewijzigd, en bewoners hebben huurbescherming. Ook commerciële eigenaars kunnen hun maatschappelijke verantwoordelijkheid nemen en zich richten op het behoud van het hofje.

Zullen er meer historische hofjes op de markt komen? Dat is niet onmogelijk. Er zijn meerdere woningcorporaties met veel hofjes in hun bezit die deelnemer zijn aan het Landelijk Hofjesberaad, die met dezelfde problemen worden geconfronteerd als hun Utrechtse en Groningse collega-corporaties. Ook voor andere deelnemers

van het LHB geldt dat de exploitatie met alleen sociale huur soms niet te bolwerken is, en moeten ertoe overgaan een deel van hun bezit voor vrijsectorhuurprijzen te verhuren.

Dat neemt niet weg dat het bijzondere en kenmerkende karakter van historische hofjes als sociale woonvoorziening wel onder druk staat, enerzijds vanwege de inmiddels gelukkig afgeschafte verhuurderheffing voor (monumentale) hofjes, anderzijds omdat veel hofjes te maken hebben met de hoge kosten van het onderhoud van hun monumenten. De uitzonderingspositie die de Tweede Kamer heeft gegeven aan hofjes houdt echter wel uitdrukkelijk verband met de verschaffing van een sociale woonvoorziening. Dat moet niet uit het oog worden verloren.

Het blijft dus geboden ervoor te waken dat hofjes hun historische en kenmerkende rol, als verschafters van goede woonruimte aan mensen met een smalle beurs, ook in de toekomst kunnen blijven spelen.

Het artikel in het *Nederlands Dagblad*, waarin ook het leven in het Groningse hofje uitvoerig aan de orde komt, en het Hofje van Six in Lisse, kunt u als volgt vinden: <https://www.nd.nl/nieuws/cultuur/hofjesbewoners-vrezen-rolkoffers.3102399.lynkx#>. Dit artikel is verder gebaseerd op verschillende krantenartikelen die online te vinden zijn.

Henk Looijesteijn

BOEKENNIEUWS

Het Engelse stadje Richmond-upon-Thames is nu een buitenwijk van Groot Londen, maar ontstond in de loop van de 17de en 18de eeuw rond een favoriet paleis van het huis Tudor. Het was een betrekkelijk rijk stadje, waar in de loop der eeuwen zes hofjes zijn gesticht, die allemaal liggen langs twee straten, The Vineyard en Sheen Road.

Church Estate Almshouses, gebouwd in 1844.

Hoewel gesticht door private weldoeners, de omstandigheid dat Engeland een staatskerk had en liefdadigheid vaak werd geregeld op het niveau van de

Chantal Richards.

parochie, of parish, betekende dat alle hofjes in Richmond door hun stichters werden opgedragen aan het parochiebestuur van de Anglicaanse kerk. Dat is nog steeds zo, ook als is het nu min of meer een moderne, zelfstandige organisatie, Richmond Charities, die de hofjes bestiert en als een kleine woningstichting werkt.

De plaatselijke fotografe Chantal Richards heeft in samenwerking met Richmond Charities een jaar lang de inwoners van het hofje gevolgd, gefotografeerd en hun levensverhalen opgetekend. Op zoek naar iemand die de historische context van het verschijnsel hofje kende, kwam ze uit bij historicus Henk Looijesteijn, die een hoofdstuk over de stichters van de zes hofjes van Richmond bijdroeg. Hij vergelijkt daarin de stichters van Richmond met de stichters van hofjes in Leiden, en ziet daarbij vele overeenkomsten in achtergrond en beweegredenen van de stichters. Daarnaast heeft hij op verzoek van Richards ook geschreven over waarom rijken geen hofjes meer lijken te stichten. Op grond van wat er in Nederland gaande is ziet hij met betrekking tot het stichten van nieuwe hofjes juist meer initiatieven van onderaf, waarbij men een ander verdienmodel toepast dan

Ter nagedachtenis aan de stichters van Michel's Almshouses, opgericht 1696.

een schenking van kapitaal in één keer, zoals dat in het verleden het geval was.

De hoofdmoot van het boek is echter gewijd aan de bewoners, hun levensverhalen en hun leven in de hofjes, aan de hand van de fraaie foto's van Richards. Opvallend is dat in Richmond de bewoners veel gemeenschappelijke activiteiten krijgen aangeboden, en dat men vaak in een hofje terecht komt vanwege zeer drukkende financiële omstandigheden. De Richmond Charities lijken in veel opzichten meer op een instelling voor ouderenzorg dan Nederlandse hofjes, waar men toch meestal ervan uitgaat dat bewoners vrij zelfstandig zijn.

Community Life in Richmond's Almshouses biedt zo een boeiende inkijk in het leven van Engelse hofjesbewoners in een stadje dat een bezoek meer dan waard is, en waar men een wandeling kan maken langs de Thames, de hofjes en het oude hart van het stadje, de Anglicaanse kerk St. Mary Magdalene met zijn predikante van Nederlandse herkomst.

In Nederland was het dit jaar tot dusver rustig op het gebied van publicaties op hofjesgebied. Zoals de lezers van deze krant bekend zal zijn kwam in het voorjaar het

Bishop Duppa's Almshouses, opgericht in 1661 uit dankbaarheid voor de restauratie van koning Karel II.

vierde deel van de Hofjesreeks uit, geschreven door Vibeke Kingma, waar al over is geschreven elders in dit nummer. Kingma heeft op verzoek van de website Historiek een stuk geschreven op basis van haar boek: <https://historiek.net/nederlandse-hofjes-in-de-periode-1800-1940/81260/>.

Wel werd er een bijzondere bijdrage aan de hofjesliteratuur gepresenteerd op 18 mei 2018, waarover elders in deze krant meer, een stripboek over de Haarlemse hofjesstichter Willem van Heijthuijsen. Scenarioschrijfster Eva Maria de Wit en striptekenaar en kunstenaar Eric Coolen

hebben het leven van Willem van Heijthuijsen en een raadselachtige tekst in het Hofje van Heijthuijsen gebruikt voor een liefdesverhaal dat de eeuwen overbrugt en voert van Weert naar Haarlem en van Haarlem naar Harlem en vice versa.

Willem van Heijthuijsen is gebonden met een harde kaft en omvat 80 bladzijden. Naast het stripverhaal, waarbij wat in het verleden speelt is getekend in potlood en wat in het heden speelt in inkt, bevat het stripboek ook achtergrondartikelen over Willem van Heijthuijsen en zijn hofjes, zoals zijn Weertse achtergrond, de redenen

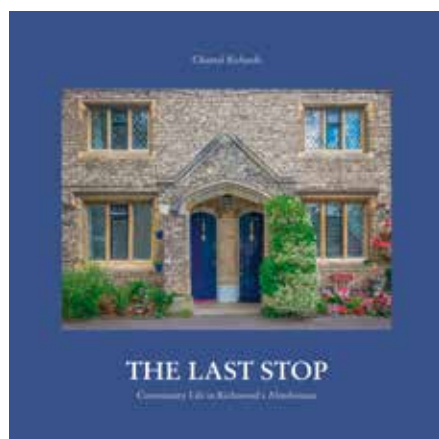

Eva Maria de Wit, Eric Coolen en Jack van der Hoek presenteren het stripboek.

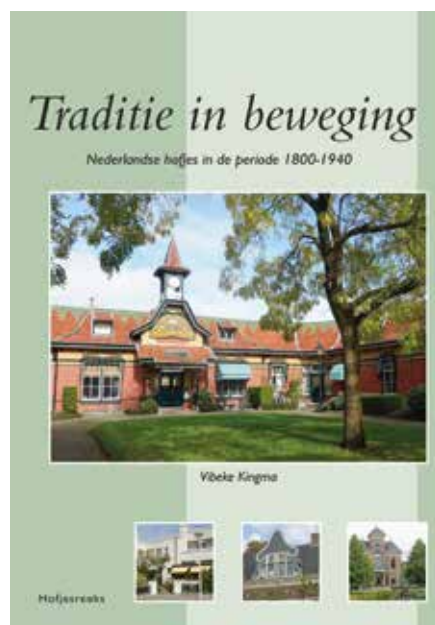
voor zijn hofjesstichting en zijn portretten door Frans Hals. Het stripboek dient niet alleen ter vermaak, maar ook ter lering, en heeft een educatief doel: uitleggen wat een hofje is, in wat voor traditie het hofje staat en hoe het is om in een hofje te wonen.

Een bijzonder initiatief, dat wellicht als voorbeeld kan dienen voor hofjes die iets anders willen dan een traditionele hofjes-geschiedenis, of die al hebben, zoals het Hofje van Heijthuijsen, dat de geschiedenis van het hofje al in 1995 heeft laten optekenen door Ben Speet.

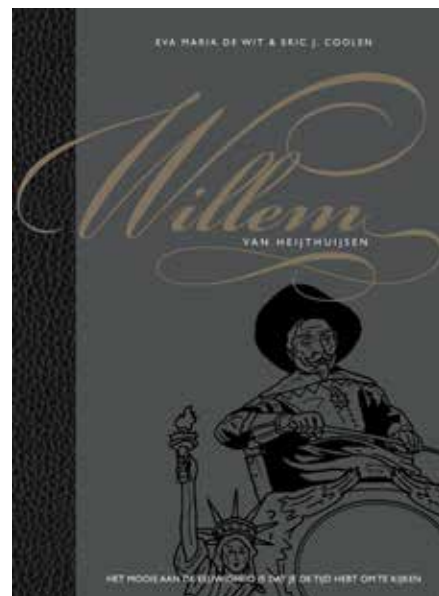
BOEKENINFORMATIE

Chantal Richards, m.m.v. Henk Looijesteijn, *Community Life in Richmond's Almshouses*, Blurb, z.p., 2018, geen ISBN, 134 bladzijden, geïllustreerd in kleur, € 37,79 (exclusief verzendkosten; te bestellen via http://www.blurb.co.uk/bookstore/invited/7480562/ac7e10f19f917a37eefb8bf4a16f3765aec57222?utm_medium=email&utm_source=application&utm_campaign=share-share_promote&utm_content=0318am-09_04_18-body of via email: Chantal_richards@yahoo.co.uk).

Vibeke Kingma, *Traditie in beweging. Het Nederlandse hofje in de periode 1800-1940*, Uitgeverij Van Stockum, Den Haag, 2018, ISBN 978 90 7009 520 8, 112 bladzijden, geïllustreerd in kleur, € 19,50 (exclusief verzendkosten). Te bestellen via: info@hofjesberaad.nl.

Eva Maria de Wit & Eric J. Coolen, *Willem van Heijthuijsen*, Stichting Hofje van Heijthuijsen, Haarlem, 2018, ISBN 978 90 9030943 9, 80 bladzijden, geïllustreerd in kleur, € 19,50 (exclusief verzendkosten). Te bestellen via: <https://www.willemvanheijthuijsen.nl/bestel/>.